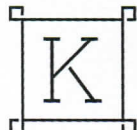

Architektūros fotografas Norbert Tukaj

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

*Architektui ar kūrėjui ne tik svarbu kokybiškai realizuoti objektą, bet ir profesionaliai jį pristatyti. Tad šiame „Archiformos“ numeryje kalbiname du architektūros fotografus. Vienas jų – architektas ir profesionalus architektūros fotografas **Norbert Tukaj**. Kalbamės apie tai, kas iš tikrųjų yra ta architektūros fotografija, koks kadras yra tikrai geras, kaip atskirti profesionalią fotografiją nuo mėgėjiškos ir kiek ji gali būti svarbi architekto kūrybos dalis siekiant tinkamai pristatyti kūrybinius rezultatus.*

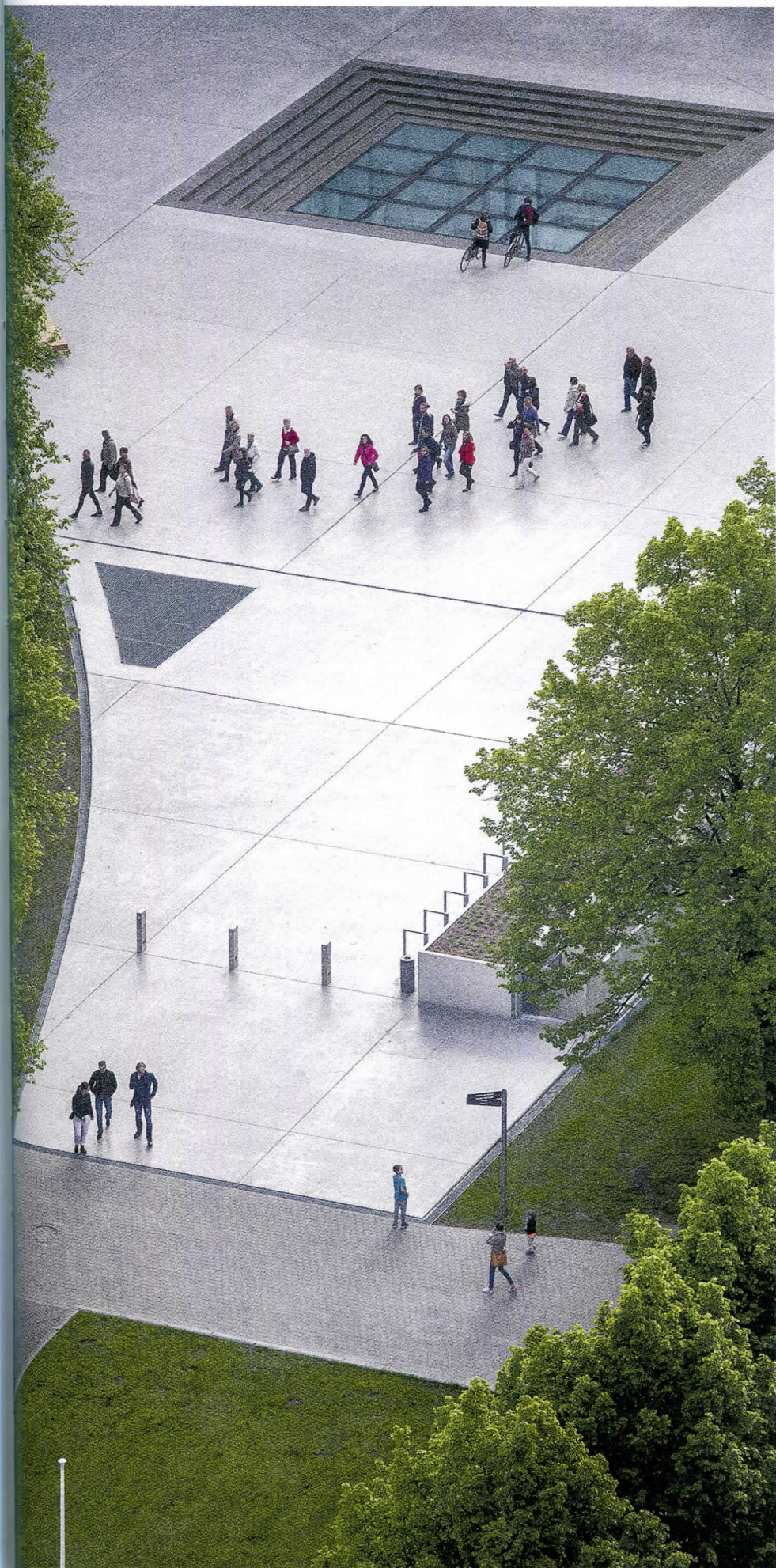
Esate architektas, o kaip sugalvojote užsiimti architektūros fotografija? Kas Jus pastūmėjo imtis šios srities fotografijos?

Viskas prasidėjo nuo noro išmokyti: prisijungiau prie draugų architektų organizuojamo dviračių žygio, kurį fotografavau, o be manęs fotografuojančių buvo daugiau. Sugrįžęs ir pasidalijęs įspūdžių kadrais pamačiau, kad draugams pavyko geriau, ir nusprendžiau, kad man reikia išmokyti fotografuoti. Tuo pačiu laiku prasidėjo „Architektūros fondo“ pokalbių ciklą ir kitų iniciatyvų veikla, kurioje save realizavau ir mokiausi fotografuoti. Esu architektas, todėl man patiko fotografuoti architektūrą.

Pabaigęs studijas universitete, pradėjau ieškoti darbo, buvo krizė, architektai darbo beveik neturėjo. Tuomet vieną vakarą sulaukiau architektės skambučio, kuri pasiūlė fotografuoti jos komandos darbus, maketus, realizacijas, na, o aš ir sutikau. To paties pokalbio metu ji prasitarė, kad architektūros fotografai, fotografuodami įvairius objektus, keliauja. Tai buvo tas kabliukas, kuris ir užkabino.

Kaip suprantu, daugiausia fotografuojate architektūrą?

Fotografuoju tai, kaip architektūra gyvena, kaip ji atrodo esant skirtingam apšvietimui, oro sąlygoms, metų laikui. Įdomu, kaip ją paveikia ten būdami ir erdvę užpildydami žmonės. Architektūra skirta žmonėms, o be jų ji tampa skulptūra, meno kūrinium. Dauguma nesupranta, kad iš dalies pastatas yra meno kūrinys, nors jis yra skirtas žmonėms. Žmonės architektūros fotografiją papildo emocija, atmosfera, padeda suprasti architektūros mastelį, jos naudojimą. Tačiau Lietuvoje dar ne visuomet įprasta parodyti žmones architektūrinėse nuotraukose. Dauguma nenori parodyti kasdienio gyvenimo – vadina-

mosios „buities“ architektūroje, kurią pasaulinio lygio architektai pripažįsta ir publikuoja.

Kasdinių procesų akimirkos architektūroje sukuria intrigą, atskleidžia, kaip ji veikia. Dažnai architektūra lieka antrame plane, o pirmąjį planą užpildo žmonės. Žmonės papildo architektūros fotografiją arba dokumentinę architektūros fotografiją, kol jie neužgožia architektūros objekto.

O kasdien mes matome daugybę fotografijų, todėl labai sunku atkreipti dėmesį ir suintriguoti žiūrovą per vieną ar dvi sekundes. Juk žiūrovas neskiria daugiau laiko dėl didelio informacijos kiekio. Užfiksuoti kasdieniai procesai architektūroje padeda sukurti intrigą, sudominti, nes žiūrovas pirmiausia pamato netikėtumą – „architektūrinę buitį“, susidomi nuotrauka, o tada – architektūra.

Kaip manote, ar Jūsų architektūros fotografijos yra kuo nors išskirtinės, specifinės? Kuo?

Manau, kad kiekvienas žmogus turi savo braižą. Ar jis specifinis? Kiekvieno – specifinis, tik nė vieno neišskirčiau, nes visi yra saviti, geri ir reikalingi.

Ką Jūs laikytumėte geros architektūros fotografijos etalonu?

Gera fotografiją sudaro visuma, tai yra labai kompleksiška. Pavyzdžiui, kas yra gera kėdė? Ta, kuri yra patogi vartotojui, graži dizaineriui, o butis, dėvėjimasis jos įvaizdžio nesugadina – ir po dešimties metų ji vis tiek atrodo gerai. Tai ir yra gera kėdė. Panašiai yra ir dėl fotografijos. Jei au autoriui (architektui – red. past.) gražu, jis nuotraukoje mato atskleidžiamą architektūros idėją, jos erdvę, gyvenimą ar tai, ką nori matyti; jei gu fotografas neabejoja, kad pavyko užfiksuoti įvairų architektūros objekto charakterį, perteikti atmosferą, ir sudomino, suintrigavo žiūrovą, o žiūrovas įvertina rezultatą (fotografiją – red. past.), vadinasi, fotografija yra gera. Pačiam fotografui subjektyvu vertinti savo nuotrauką, nes pats fotografas nenusprendžia, kad nuotrauka yra gera. Žmonės, kurie mato fotografijas, įvertina, ar jos geros, ar vidutinės. Etaloninė fotografija pritraukia visų žvilgsnius be išimties.

Kokiais principais vadovaujate fotografuodamas tiek interjerus, tiek eksterjerus?

Pagrindinė užduotis – atskleisti autoriaus idėją, perteikti jo mintį. Įdomu, kad fotografas trimatę erdvę padeda perkelti į nuotrauką, kuri yra dvimatė, plokščia. Juk projektuojama naudojant dvimatį popieriaus lapą ar kompiuterio ekraną, paskui erdvė pradeda įgauti fizinę formą mastelyje 1:1 – realizacija, o paskui autorius, norėdamas pristatyti savo darbą, trimatę erdvę turi perteikti įdėdamas ją į dvimatį atvaizdą – fotografiją. Tada fotografas tampa patarėju, padedančiu atskleisti architektūrą per fotografiją. Man patinka bendradarbiauti su architektais, diskutuoti su jais apie jų realizuotą architektūrą. Ypač vertingų diskusijų kyla po apčiuopiamo rezultato, kai jie mato, kaip nuotraukoje atrodo jų kūrinys, gali pasakyti, kaip architektūra atrodo nuotraukoje, ir kaip jie įsivaizduoja, kad ji turi atrodyti. Diskusijose stengiuosi užduoti kuo daugiau klausimų, kad suprasčiau, ką architektas tikisi matyti fotografijose. Tuomet ieškai, analizuoji, fiksuoji architektūrą įvairiomis sąlygomis, apie kurias kalbėjome anksčiau. Fiksuoji tol, kol fotografijomis papasakoji istoriją, kurią kuria autorius. Geriausias rezultatas pasiekiamas tik po diskusijos.

Įdomu tai, kad fotografas fotografuoja architektūrą, kurinį architekto, kuris fotografo sukurtas fotografijas, kitą kurinį, publikacijoms atsirenka pagal tai, kaip mato architektūrą, kurią įsivaizdavo, tačiau nebūtinai tokias fotografijas, kuriose matomos kitokios fotografo įžvalgos. Iš tikrųjų rezultatą nulemiantis žmogus procese yra architektūros objekto autorius, kuris publikuoja nuotrauką su užfiksuotu kūriniu ir sprendžia, kuri fotografija tinkama. Visuomet patariu autoriui, diskutuoju.

Architektai, su kuriais bendradarbiaujate, lengvai priima Jūsų interpretaciją fotografijose, tą kitokį požiūrį į objektą?

Esu susidūręs su dviem požiūriais. Pirmasis, kai autorius leidžia laisvai fotografui interpretuoti ir užfiksuoti architektūrą. Kitas atvejis, kai architektas turi aiškių vizijų, kaip architektūra turi būti parodoma fotografijoje. Bendradarbiavi-

mas abiem atvejais įdomus. Man svarbu parodyti įvairių ir visapusišką architektūros objekto charakterį, įvaizdį. Tai galima įgyvendinti ir interpretuojant, ir režisuojant apibrėžtus scenarijus. Visuomet stengiuosi užfiksuoti kasdienius procesus architektūros objekto fone. Mažais žingsniais stengiuosi edukuoti žiūrovą, pratinti prie architektūros fotografijos, kurioje kasdieniai procesai tiek pat svarbūs, kiek pati architektūra. Po kurio laiko šios fotografijos žiūrovui pradeda patikti. Jas pradeda atsirinkti ir publikuoti.

Architektūros fotografija, kaip tam tikra forma, yra objekto kritika.

Manau, kritika priklauso nuo žiūrovo matymo ir požiūrio, nes tą pačią nuotrauką, jos turinį skirtingi žmonės mato kitaip. Fotografas daugiau dėmesio kreipia į architektūrinę idėją, nuotraukos nuotaiką, kompoziciją, šviesą, etc. O architektas fotografijoje susikonzentruoja į architektūros turinį: formą, detales, aplinkinių veiksnių įtaką kūriniui. Fotografiją dar kitaip mato ir vertina žmonės, nesusiję su fotografu, architektu ar nuotrauka.

Taip pat fotografijos ar jos turinio kritika ir požiūris priklauso nuo kartos. Pavyzdžiui, brandus, daug patirties turintis architektas vertina tokią realizuotą architektūrą, kokia ji yra, vertina ir užfiksuotą „architektūrinę buitį“ kūrinio fone ar užfiksuotus fragmentus, kurių estetikos negalėjo veikti dėl daugybės šalių interesų procese. O jauni, mažiau patirties turintys architektai labiau vertina švarios, konceptualios architektūros fotografijas. Žinoma, viskas priklauso nuo asmeninio žmogaus požiūrio. Tad ne tik pati fotografija gali būti objekto kritika. Požiūrį formuoja ir žmogus, kuris fotografijoje mato įdomius, jam artimus elementus.

O fotografo profesiją vis dar galima vadinti profesija ar tai tiesiog dar viena architekto veiklos sritis?

Ar architekto profesiją galima vadinti profesija? Lietuva savo masteliu ypatinga tuo, kad yra maža šalis, kurioje rinka maža, todėl bet kokios sferos ar profesijos žmogus dažniausiai sprendžia įvairias užduotis. Architektas būna ir vadybininku, ir direktoriumi, ir projektuotoju ar psichologu – prisitaiko prie poreikio.

O dėl fotografijos, ar fotografas yra pro-

fesija? Fotografijų yra milijonai. Užfiksuoti akimirką šiuolaikinėmis priemonėmis, kai kiekvienas turime fotoaparatus asmeniniame telefone, yra labai paprasta. Kartu yra daug profesionalių fotografų, į kuriuos kreipiamės. Manau, kad fotografo darbas – tai ne tas momentas, kai padarai nuotrauką, tas *click* momentas, o visa kita iki to: matymas, galvojimas, režisavimas ir tuomet užfiksavimas.

Skačiau nuomonę, kad fotografija yra dviejų tipų: momentinės nuotraukos (*snapshot*) ir fotografijos. Manau, yra fotografijų, kurios sudomina arba ne, neišskiriant žmogaus galimybių, kuris tai užfiksavo. Fotografas dažniau suintriguoja žiūrovą.

O kiek įtakos fotografijų kūrimui turi socialinė medija? Kiek tai padeda paroduoti produktą, pačią fotografiją?

Ji padeda dalytis su žmonėmis tuo, ką darai, tačiau socialinė medija kartu ir velnio duobė. Socialinėje medijoje yra labai daug informacijos, kurioje labai lengva paskęsti. Ar ji atveria dar kitas rinkas? Taip. Tačiau pati geriausia priemonė – asmeninės rekomendacijos. Tai – geriausia socialinė medija.

Ar pats, žvelgdamas į kitų darbus socialinėje medijoje, daug inspiracijos gaunate savo fotografijoms?

Taip, randu daug inspiracijos, pavyzdžių, iš kurių galima pasimokyti, kaip fotografuoti ir kaip nefotografuoti. Socialinė medija suteikia progą pamatyti daug gerų ir įdomių fotografijų iš viso pasaulio. Žiūrėdamas į jas supranti, kiek daug gero vyksta aplink. Ir tai gerai, nes skatina tobulėti.

Ar lengva greitai atpažinti profesionalumą ir kokybę fotografijose?

Pirmiausia susidomi nuotrauka, nes ji patraukia dėmesį. Tuomet analizuoji, ką fotografas norėjo pasakyti, ir supranti, kodėl ši fotografija gera.

Vienas amerikietis fotografas, kuris pradėjo architektūros fotografijos žanrą, – **Julius Shulmanas**, turėjo vieną labai gerą savybę – padaręs vos keletą nuotraukų galėdavo atskleisti architektūros idėją. Jam pakakdavo keleto fotografijų, nes žinojo, kada užfiksuoti

1 Latvijos nacionalinis muziejus, Ryga, „Processoffice“. Fotografuota 2015–2016 m.
2-3 Slėnio vila, Vilnius, „Arches“. Fotografuota 2016 m.

momentą. Prieš tai skirdavo daug laiko studijai, susipažinimui su pastatu, interjeru, jame „apsigyvendavo“, stebėdavo, kaip keičiasi architektūra esant tam tikram apšvietimui. Išlaukdavo, ne visuomet fotografuodavo iš karto. Supratęs, kada architektūra atsiskleidžia geriausiai, tinkamu metu ją nufotografuodavo – mane tai žavi ir tai yra įdomu.

Profesionalumas fotografijose matomas,

kai keletu nuotraukų fotografas geba atskleisti architektūros esmę. Panašus įspūdis, kai pamatai kokio nors miesto etaloningą nuotrauką ir supranti, kad tai yra būtent tas miestas, pajunti jo atmosferą vien iš nuotraukos. Kol kas įžvelgiu du profesionalų tipus: vieni, kurie fotografuoja labai kokybiškai ir yra savo amato profesionalai, kiti šalia profesionalių įgūdžių daugiau ieško, eksperimentuoja.

Mokslininkai teigia, kad savo srities profesionalu žmogus tampa tada, kai savo įgūdžius vienoje srityje lavina daugiau nei 10 000 valandų, tai yra maždaug 5 metai, arba 1 200 darbo dienų po 8 valandas. Po tiek laiko profesionalo įgūdžiai viršija kito žmogaus įgūdžius. Todėl ne talentas, o praktika padeda tapti profesionalu.

Fotografuojančių ir gaudančių akimirka yra gausybė. Susidaro įspūdis, kad greitas kadro pagavimas be žymios korekcijos yra gera fotografija. O gal atvirkščiai – kurioje juntamas tas ilgas procesas, apmąstymas, studija, kaip J. Shulmano nuotraukose?

Šie teiginiai skirtingi ir teisingi. Pirmasis yra labiau gavęs fotografijos žanras, kuriame labai svarbus momentas, kurį numatai prieš kelias sekundes ir dar per ateinančias kelias sekundes užfiksuoji akimirka. Privalai nufotografuoti, nes vėliau ta pati akimirka nepasikartos. Kai esi profesionalas, greičiau pastebi intriguojančią akimirka. Žinoma, gali surežisuoti tą patį kadrą, tačiau nebūtinai pavyks pasiekti jau praėjusią, pamatytą atmosferą. Pasirinktas būdas priklauso nuo individualaus fotografo požiūrio. Ir visai nesvarbu, ar kadras pagautas per sekundę, ar režisuotas dvi dienas. Jis bus geras, nes padarytas tinkamoje vietoje, tinkamu laiku, esant tinkamam apšvietimui, o pačiam kadrai nereikalingas redagavimas. Dar vienas gero kadro kriterijus tas, kad jo praktiškai nereikia retušuoti.

Daug korektūros Jūsų kadruose?

Daug lemia autorius (architektas): kokią architektūrą, jos aplinką nori matyti fotografijoje. Taip pat priklauso nuo objekto vietos, konteksto. Jeigu tai yra vila pamiškėje ar kitokioje gamtinėje aplinkoje, žinoma, aplinkos elementų retušuoti nereikės. Jeigu tai yra miesto kontekstas, kuriame daug ne autoriaus (objekto architekto) architektūros, kuri nėra reprezentatyvi, nepadeda atsiskleisti fotografuojamai architektūrai, taip, tokį kontekstą tenka retušuoti pagal autoriaus poreikį. Žinoma, yra siekiamybė nufotografuoti taip, kad aplinkos elementų retušuoti nereikėtų, tačiau ne viską gali patraukti, pastumti, išnešti iš kadruotės.

4 Vilniaus televizijos bokštas, V. Obyvov, eng. D. Basiladze, D. Dortman, 1981. Fotografuota 2017 m.

Kokį pasiekimą laikote didžiausiu laimėjimu savo architektūros fotografo profesijoje?

Hm, nežinau, dar niekur nelaimėjau. Bus laimėjimas, kai fotografuosiu architektūros objektą iš malūnsparnio (*šypsosi*).

Yra momentų, kurie džiugina, kurie buvo. Pavyzdžiui, 2016 m. parodoje „Žvilgsnis į save“ iš 5 pagrindinių nominacijų ir 2 darbų, apdovanotų specialiais diplomais, keturis architektūros kūrinius reprezentavo mano fotografijos. Taip pat džiugina gyvenamojo kvartalo „Rasų namai“, kurį reprezentavo mano fotografijos, aukščiausi Lietuvos pasiekimai Mieso van der Rohe konkurse.

Jūsų naujasis fotografijų projektas apie Lietuvos sovietinę modernizmo architektūrą „socialistmodernismlithuania“. Ko Jūs juo siekiate? Galbūt pakeisti požiūrį į šio laikotarpio architektūrą, kuri sunkiai pripažįstama visuomenėje?

Norėjau paeksperimentuoti, tad ieškojau, ką galiu fotografuoti. Tuomet pagalvojau apie sovietmečio modernizmo architektūrą. Dar gausu geros šio laikotarpio architektūros pa-

vyzdžių, nors dalis pastatų sunkiai atpažįstami. Todėl supratau, kad dabar puiki proga gana išsamiai juos užfiksuoti. Manau, kad mano fotografijos, kuriose šiuo laikotarpiu užfiksuotas mano žvilgsnis į sovietmečio modernizmo architektūrą Lietuvoje, po dvidešimties, trisdešimties metų įgis dokumentinės, metraštinės vertės. Ir dar vienas aspektas, kadangi žmogus – ne architektas, kitaip vertina architektūrą, o ypač žmogus, užaugęs bei su-brendęs socialistinėje epochoje, dažniausiai neigiamai vertina viską, kas susiję su tuo laikotarpiu, kartu ir architektūrą, norisi parodyti, kad šis požiūris yra refleksija į santvarką, o ne į architektūrą. Architektūra yra tik asociacija su praėjusiu laiku ir patirtomis emocijomis. Labiausiai norėjosi eksperimentuoti, nes kyla daug minčių, kurias norisi pasitikrinti: kaip kitaip padaryti, kaip suintriguoti žiūrovą. Keletą gerų fotografijų jau pavyko užfiksuoti, todėl pačiam įdomu ieškoti toliau.

Kol kas pastebėjau tik Vilniaus objektų.

Taip. Kol kas Vilniaus, tačiau ketinu aplankyti bent didžiuosius miestus – Kauną, Klaipėdą, Šiaulius, Panevėžį. Procesas vyksta nuose-

5 Valstybės pažinimo centras, Vilnius, „Processoffice“. Fotografuota 2016 m.

kliai. Nors Vilniuje dar tiek daug modernizmo architektūros, kurią reikėtų aplankyti.

Edukuosite žmones?

Gal edukuosiu, gal intriguosiu (*šypsosi*). Planuoju surengti nuotraukų parodą, skirtą sovietmečio modernizmui. Tai projektas, kai gali laisvai susiplanuoti ir eksperimentuodamas stebėti, kaip keičiasi architektūra nuo oro sąlygų ar metų laiko. Tai gana imlus laikui procesas, nes norimų nufotografuoti pastatų yra daug. Fotografijos papasakos pastatų istorijas, kaip jie veikiami skirtingo apšvietimo (rytas, vakaras, diena), oro sąlygų (lietus, vėjas, rūkas, saulė) ir metų laiko (žiema, pavasaris, vasara, ruduo). Įsivaizduoju labai įdomių fotografijų serijas – vieno pastato gyvenimo istorija.

Ar esate numatęs dar kokių nors projektų ateičiai?

Kaip minėjau, turiu daug minčių, kurias tikamu laiku paversiu projektais. Sovietmečio

modernizmo fotografavimą paveikė bendradarbiavimas su „Architektūros gidų“ komanda. Pradedant Kauno, Vilniaus, dabar pajūrio architektūros gidu, kuris bus išleistas per

2018 m. Visos mintys, projektai yra įdomūs, persikloja tarpusavyje, yra vienas kito tęsiniai pasitikrinant savo mintis fotografijoje. ■

Kalbino Dalia Traškinaitė

Architecture Photographer Norbert Tukaj

I photograph the way the architecture lives, the way it looks under different lighting, weather conditions, in different seasons. It is interesting, how people affect it by their presence filling in the spaces. Architecture is meant for people, and without it, it becomes sculpture, a work of art. Many don't understand that a building in part a piece of art, even though it is meant for people. People add emotion and atmosphere to architecture photography, helping one to understand the scale and purpose of the architecture. But in Lithuania, it is not always customary to show people in architectural photographs. Many want to avoid showing everyday life, the so-called day-to-day, which photographers of global magnitude accept and publish. And nowadays we see lots of photographs every day, which makes it difficult to draw attention and intrigue the viewer in just one or two seconds. After all, the increased flow of information does not mean that the viewer is giving it more time. Documented every-day processes in architecture help create intrigue and draw interest, because what the viewer notices first is the unexpected – the “architectural day-to-day”, after that they become interested in the photograph, and then – in the architecture.

